

SUUNNITELMA OPPILAIDEN
SUOJAAMISEKSI
VÄKIVALLALTA,
KIUSAAMISELTA JA
HÄIRINNÄLTÄ

lisalmen perusopetus 2023

1. Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä käsitteinä.....	2
2. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisy yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla	4
3. Toimintamalli puuttua väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla sekä yhteistyö tarvittavien viranomaisten ja huoltajien kanssa	6
4. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän seuranta ja arviointi	8
5. Suunnitelman päivitys, perehdytys ja tiedotus	9
6. Ohjaavat asiakirjat ja lähteet	9

1. Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä käsitteinä

Väkivalta

Väkivalta tarkoittaa voiman ja vallankäyttöä suhteessa toiseen tehdäkseen toiselle jotain paha, vahingoittavaa ja satuttavaa. Väki­valta voi olla ruumiillista voimankäyttöä kuten lyömistä, tai henkistä kuten toisen loukkaamista ja satuttamista sanallisesti. Henkistä väkivaltaa on myös toisen pakottaminen tekemään jotain tai ajattelemaan jollain tietyllä tavalla. Suomen lain mukaan väkivalta on rikos. Vä­kivallan tekijä voi joutua korvaamaan toiselle aiheuttamansa vahingon. Jos tekijä on täyttänyt 15 vuotta, hän voi joutua myös rikosoikeudelliseen vastuuseen. (Rikoslaki 39/1889).

Seksuaaliväkivalta on väkivallan muoto, jolla tarkoitetaan esimerkiksi koskettelua, ahdistelua, häirintää, inestää, raiskauksia ja nöyryyttäviin tai häpeällisiin seksuaalisiin tekoihin pakottamista. Seksuaaliväkivalta loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä. Seksuaalisuutta loukattaessa loukataan koko ihmisyyttä, ja siksi se on erityisen traumatisoivaa. Seksuaaliväkivalta aiheuttaa syyllisyyttä ja häpeää ja siten myös salailua, jonka vuoksi apua ei uskalleta hakea ja pyytää.

Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa tai rajoittamista, joka liittyy perheen tai suvun piirissä tapahtuvaan kunnian­normien puolustamiseen. Väki­valta voi olla luonteeltaan psyykkistä tai fyysistä, ja sen syyksi saattaa riittää pelkkä epäily väkivallantekijän arvion mukaan kunniattomasta käyttäytymisestä. Kunnia­väkivalta ilmenee esim. uhkailemalla, liikkumisen rajoittamisella, ystäväpiirin rajoittamisena, pakkoavioliitoilla ja äärimmillään murhana. Väki­vallan tekijä tavoittelee väkivallalla tai sillä uhkailulla sitä, että uhri toimii yhteisön arvojen ja normien mukaisesti, eikä saata perhettään tekijän näkökulmasta häpeään. Väki­vallan tekijän motiivina on pyrkimys suvun kunnian suojaamiseen tai sen palauttamiseen. Kunnia­väkivaltaan liittyy usein yhteisön legitiimi väkivallan hyväksyntä, ja väki­valtaa on tekijän näkökulmasta pakko harjoittaa perheen kunnian säilyttämiseksi.

Väki­valtainen ekstremismi eli väki­valtainen ääriajattelu tarkoittaa sitä, että väki­valtaa käytetään, sillä uhataan, se oikeutetaan tai siihen kannustetaan perustellen sitä aatemaailmalla.

Kiusaaminen

Kiusaamisesta on kysymys silloin, kun yksi ja sama lapsi tai nuori joutuu tahallisesti, toistuvasti ja systemaattisesti toisen tai toisten epäasiallisen toiminnan kohteeksi. Kiusaamiseksi voidaan käsittää myös yksittäinen tapahtuma, joka aiheuttaa uhrille laajamittaista psyykkistä huonoa oloa tai sosiaalista tai fyysistä haittaa.

Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino: kiusattu lapsi tai nuori on jollakin tavalla puolustuskyvytön tai heikommassa asemassa kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kiusaaminen on yleensä ryhmäilmiö. Vaikka vain yksi ihminen toimisi pääkiusaajana, muut ympärillä olevat henkilöt ovat myös tärkeitä vaikuttajia kiusaamistilanteen syntymiseen. He toimivat usein kiusaajaa tukevissa rooleissa apureina, kannustajina tai hiljaisina hyväksyjinä. Kiusaaminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen. Kiusaamisen vaikutukset heijastuvat negatiivisesti kiusaajan ja kiusattujen lisäksi turvattomana ilmapiirinä myös muuhun ryhmään, jossa kiusaamista tapahtuu.

Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä, eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas. Kiusaamista ei ole aina helppo havaita. Lapset ja nuoret eivät aina halua kertoa aikuiselle kiusaamisesta, koska he pelkäävät sen olevan juoruilua tai pelkäävät kiusaajan kostavan jotenkin kertomisen. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että sekä kodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa rohkaistaan lasta kertomaan heti aikuiselle, jos lapsi tai nuori itse kokee kiusaamista tai hän näkee tai kuulee jotakin toista lasta/nuorta kiusattavan.

Kiusaamisen ilmenemismuotoja

Kiusaaminen voi ilmetä eri tavoin ja se voidaan jaotella fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen, verbaaliseen ja netissä ilmenevään kiusaamiseen.

Fyysisellä kiusaamisella tarkoitetaan yleensä lyömistä, tönimistä ja potkimista, jolloin kiusaaja käyttää fyysistä voimaa kiusattuun. Kyseessä on pahoinpitely, joka on fyysistä väkivaltaa.

Verbaalisella kiusaamisella tarkoitetaan sitä, että uhria loukataan sanallisesti, esimerkiksi pilkataan, uhkaillaan tai nimitellään.

Sosiaalisella kiusaamisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kiusaamisen kohde jätetään ulkopuoliseksi tai hänen läsnä ollessaan hymistellään ja huokaillaan merkitsevästi.

Nettikiusaamisessa eri mediavälineiden, kuten netin ja kännykän kautta lähetetään epäasiallisia, uhkaavia tai seksuaalisia viestejä. Uhria esimerkiksi nimitellään, uhkaillaan, nöyrytetään, pilkataan, juoruillaan, kiristetään, häiritään tai jaetaan häntä loukkaavia videoita tai valokuvia, huijataan salasanoja tai esiinnyttään toisten nimellä. Nettikiusaamista on myös yksityisen tiedon jakaminen tai toisen huijaaminen oman yksityisen tiedon jakamiseen, syrjimineen, ryhmästä eristäminen ja poissulkeminen tai ryhmään lisääminen luvatta, kuvien manipuloiminen, kuvien ottaminen ja levittäminen ilman toisen lupaa. Netissä tapahtuva kiusaaminen ilmenee lähes aina myös muissa ympäristöissä, kuten koulussa.

Nettikiusaamista voi tapahtua muun muassa sähköpostissa, pikaviestipalveluissa, verkkosivuilla, sosiaalisessa mediassa, chateissa, pelisivustoilla ja tekstiviesteissä. Nettikiusaamista on myös se, jos toiselle aiheutuu mielipahaa verkossa tahattomasti tai vahingossa. Nettikiusaaminen voi vaikuttaa lapseen ja nuoreen kasvotusten tapahtuvaa kiusaamista voimakkaammin.

Häirintä

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 14 §:n mukaan häirintää on käyttäytyminen, jolla loukataan henkilön ihmisarvoa siten, että luodaan halventava, nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Häirintä on yksi syrjinnän muodoista. Häirintä voi olla esimerkiksi seksuaalista häirintää tai sukupuoleen perustuvaa häirintää. Tasa-arvolain (609/1986) 7§ kieltää seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat tasa-arvolain mukaan syrjintää ja sellaisenaan kiellettyä. Seksuaalisen kuvamateriaalin lähettäminen lapselle on seksuaalista häirintää ja se saattaa täyttää myös rikoksen tunnusmerkistön (rikoslaki 39/1889, 24.luku 8 § ja 9 §).

Seksuaalista häirintää ovat seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet sekä epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimielisit vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset. Seksuaalinen häirintä voi ilmetä myös fyysisenä kosketteluna ja lähentelynä, sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevina ehdotuksina tai vaatimuksina sekä seksuaalirikoksina, kuten raiskauksena, sen yrityksenä tai seksuaalisena ahdisteluna.

Seksuaalista häirintää voi tapahtua eri digitaalisen median kanavissa kuten esimerkiksi netti peleissä, WhatsAppissa ja Snapchatissa. Epäasiallisia seksuaalisia sisältöjä ovat muun muassa halventavat ja vihjailevat puheet, seksuaaliset eleet ja ilmeet, seksuaalissävytteinen nimittely sekä pyyntöjä kosketteluun webkameran tai muun digitaalisen laitteen välityksellä. Se sisältää usein seksuaalissävytteisten sivustojen, kuvien, videoiden, kommenttien ja viestien jakamista ja on tyypillisesti luonteeltaan toistuvaa, mutta myös

yksittäinen tai huumoriksi tarkoitettu tahaton teko tai toiminta voi täyttää seksuaalisen häirinnän tunnusmerkistön lain mukaan. Tasa-arvolain mukaan tahaton teko voidaan tulkita häirinnäksi, jos sen vaikutukset ovat syrjiviä ja henkilö kokee teon tai toiminnan ei-toivottuna (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 7 §.) Seksuaaliseen häirintään digitaalisen median kautta voi liittyä myös kiusaamista.

Sukupuoleen perustuva häirintä on henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Tällaista on esimerkiksi sukupuoleen liittyvä halventava nimittely. Sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolain mukaan syrjintää samoin kuin syrjintä sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Seksuaalinen ahdistelu tarkoittaa tekoja, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta kohdistuen yksityisiin kehon osiin, kuten pakaroihin, sukupuolielimiin, rintoihin tai reisiin. Sitä on sopimaton koskettelu kuten puristelu, sively, taputtelu tai kähmintä ja on rangaistavaa silloin, kun sitä voidaan pitää tahallisena tekona. Esimerkiksi väkijoukossa vahingossa tapahtuva toisen takapuolen hipaisu ei ole rangaistavaa.

Jos seksuaalinen ahdistelu kohdistuu alle 16-vuotiaaseen tai alle 18-vuotiaaseen silloin, kun tekijä on auktoriteettiasemassa tai luottamussuhteessa alaikäiseen (esimerkiksi opettaja tai nuoriso työntekijä), teko voi täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Seksuaalisesta ahdistelusta tulee tehdä rikosilmoitus mahdollisimman pian.

”Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä on aina väärin ja aikuisen velvollisuus on puuttua niihin.”

2. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisy yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla

Toiminta oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintakulttuuria kehitetään, toteutetaan ja arvioidaan suunnitelmallisesti lapsen edun mukaisesti.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on ajan tasalla ja sitä toteutetaan toiminnallisesti osana tehtävää hyvinvointityötä. Suunnitelman tekeminen voidaan yhdistää väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaiseen suunnitelmaan.

Kouluilla on selkeät järjestyssäännöt ja kaikki tietävät, mikä on sallittua ja mikä ei.

Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen toiminta koskee kaikkia toimijoita - sekä lapsia että aikuisia.

Kunnioitetaan toisen koskemattomuutta ja omia rajoja.

Kertomisen kynnys on matala: Kaikki tietävät, kenelle kerron ja miten sekä mitä sitten tapahtuu.

Toimintakulttuurin kehittämis-, toteutus- ja arviointityössä ovat mukana kaikki aikuiset, lapset, nuoret ja huoltajat.

Koululla tehdään eri tavoin näkyväksi väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastainen työ.

Kaikilla on oikeus ja mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan.

Iisalmen kaupungin suunnitelma oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen on opetussuunnitelmallinen velvollisuus samoin kuin vuorovaikutustaitojen, neuvottelun, sovittelun ja ristiriitojen ratkaisemisen opettaminen. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemisessä ja puuttumisessa on keskeistä toimien systemaattinen ja kestävä toteuttaminen, jossa kaikki puuttuvat em. tilanteisiin ja toimivat niiden ehkäisemiseksi.

Yhteistoiminta väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisemisessä yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla on tavoitteena esiopetuksen (2014), ja perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014), lukion opetussuunnitelman perusteissa (2019) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Yhteistoiminnalla tarkoitetaan esiopetusyksiköiden, perusopetuksen koulujen ja toisen asteen oppilaitosten toimintakulttuuria, jolla edistetään oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta ja yhteisistä toimintatavoista sopimista. Lisäksi toimintakulttuurin osana yhteistyö kotien ja huoltajien kanssa edesauttaa yhteistyön sujumista mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Tavoitteena on, että käytössä olevat oppilas- ja opiskelijahuollon toimintatavat edistävät oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta, oppimista, terveyttä, hyvinvointia, ehkäisevät ongelmien syntymistä ja turvaavat oikea-aikaisen tuen sitä tarvitsevalle.

Yhteisöllinen toimintakulttuuri osana esiopetusyksiköiden, koulujen ja oppilaitosten toimintaa tarkoittaa moniammatillista ja monialaista yhteistyötä niin pedagogisissa kuin opiskeluhuollollisissa asioissa (esiopetuksen suunnitelma, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, perusopetuslaki 628/1998, lukiolaki 714/2018 sekä laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017). Monialaisessa ja moniammatillisessa toiminnassa tarvitaan sopimista yhteisistä tavoitteista, yhtenäisistä keinoista ja toimintatavoista, niiden toteutumisen seurannasta sekä toimintatapojen käyttöön ottamisesta. Yhteisistä periaatteista on sovittava eri tasoilla ja niin, että kaikki opiskeluhooltoon osallistuvat ovat mukana.

Keskeistä on sitoutuminen sopimusten mukaiseen toimintaan. Koulun toimintakulttuurin kautta edistetään muun muassa sosiaalista vastuullisuutta. Tällä tarkoitetaan toimintatapaa, jossa otetaan huomioon oman toiminnan vaikutukset muihin ihmisiin ja yhteisöön. Väkivallalta, kiusaaminen tai häirintä eivät kuulu hyvinvoivaan yhteisöön. Niiden ehkäisyllä on suuri vaikutus hyvinvointiin.

Toteutamme tunne- ja turvataitokasvatusta

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidot ovat tärkeä osa kouluyhteisön hyvinvoinnin perustaa. Tunne- ja turvataitokasvatuksella vahvistetaan lasten ja nuorten itsetuntoa ja tunnetaitoja, vuorovaikutustaitoja, selviytymistaitoja sekä digiturvataitoja.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla edistetään lapsen ja nuoren omia taitoja puolustaa itseään ja rajojaan väkivallan, kiusaamisen, häirinnän, houkuttelun ja ahdistelun tilanteissa niin lasten keskinäisissä suhteissa kuin myös aikuisten ja lasten välisissä suhteissa kaikissa ympäristöissä. Lapsia ohjataan kertomaan huolistaan turvalliselle aikuiselle, sillä vastuu lasten turvallisuudesta ja hyvin voinnista on kaikilla aikuisilla.

Tunne- ja turvataitokasvatus on kirjattu esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin. Hyvät vuorovaikutussuhteet aikuisiin ja kavereihin, yhteisöllisyys, me-henki, onnistumisen kokemukset oppimisesta, tunne omasta arvokkuudesta, vaikutusmahdollisuudet, mutkaton avunsaanti ongelmatilanteissa ja viihtyisä oppimisympäristö tukevat opiskelijan hyvinvointia ja mielenterveyttä kaikilla koulutusasteilla.

Vahvistamme luottamuksen ilmapiiriä, lapsen omaa toimijuuden kokemusta, aikuisten turvaverkkoa ja moniammatillisten sidosryhmien yhteistyötä.

Toteutetaan tunne- ja turvataitokasvatusta opetussuunnitelman mukaisesti.

Tunne- ja turvataitokasvatuksessa tehdään yhteistyötä kotien kanssa.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen on olennainen osa myös yhteisöllisen opiskeluhuollon toimintaa.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen käytännön toteutusta koordinoidaan yhteistyössä koulun toimijoiden kanssa ennaltaehkäisevän työn osalta ja aihetta käsitellään oppilashuoltoryhmässä.

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidot ovat tärkeitä jokaisen mielenterveyden ja koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnin perustana. Tukemalla näitä voidaan edistää hyvää ilmapiiriä, akateemisia taitoja, itsetunnon kehittymistä, ristiriitojen ratkaisua, parantaa kaverisuhteita ja yhteistyötä kodin kanssa sekä kehittää koulua.

Suunnitelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi on osa opiskeluhoitosuunnitelman keskeistä sisältöä. Olennaista on saada oppilaat ja huoltajat sekä oppilaitoksen ulkopuoliset yhteistyötahot mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan keinoja kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi, vähentämiseksi ja poistamiseksi.

Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy on suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja jatkuvaa arjessa tapahtuvaa toimintaa. Toiminnan tukena on yhteinen arvopohja, yhteisesti sovitut toimintatavat sekä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen perustuva toimintakulttuuri, johon kaikki oppi laitoksen aikuiset, lapset, oppilaat ja vanhemmat sitoutuvat.

”Koulutuslainsäädännössä säädetään opetukseen osallistuvalla oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallisuudella tarkoitetaan niin fyysistä kuin henkistä turvallisuutta – sitä, ettei koulussa tarvitse pelätä.”

3. Toimintamalli puuttua väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla sekä yhteistyö tarvittavien viranomaisten ja huoltajien kanssa

Väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaaminen on koko henkilöstön tehtävä. Se vaatii aikuisen havainnointia, aitoa läsnäoloa ja välitöntä puuttumista epäasialliseen käyttäytymiseen. Minkäänlaista väkivaltaa, kiusaamista tai häirintää ei hyväksytä ja ko. tilanteisiin puututaan heti lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Loukkaavaan toimintaan puututaan jo ennen kuin se muuttuu tarkoituksellisesti ja pitkäkestoiseksi kiusaamistoistuvaksi. Tilanne pysäytetään heti, kun ikävä toiminta huomataan. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi lapsen tai nuoren ominaisuuksien tai kiinnostuksen kohteiden vähättely.

Tärkeintä ovat toistot ja systemaattisuus. Puututaan jokaiseen pieneenkin tilanteeseen, josta seuraa, että loukkaava toiminta vähenee voimakkaasti. Lapset ja nuoret huomaavat, että tilanteisiin puututaan, ja oppivat käytössä olevat rajat ja sosiaaliset säännöt. Tällä tavoin kiusaaminen ei pääse normalisoitumaan, eivätkä lasten tai nuorten väliset suhteet kehity vaikeaselkoisiksi valtarakenteiksi. Samalla koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointi ja turvallisuus lisääntyvät.

Käytössä on suunnitelma ja toimintamalli väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaamiseksi.

Lapsen vihjeet ja kertomukset kiusaamisesta, väkivallasta ja häirinnästä otetaan aina vakavasti.

Huomioidaan myös tilanteet, missä lapsi toimii oikein ja annetaan myönteistä palautetta edistymisestä; puututaan myös myönteiseen. Myönteinen palaute tukee positiivisen ja ehjän minäkuvan muodostumista sekä korjaa ja mahdollistaa negatiivisen minäkuvan eheytymistä.

Puuttumisen tavoitteena on saada väkivallalta, kiusaaminen tai häirintä loppumaan sekä saada lapsi ymmärtämään toimintansa sekä tilanteen seuraukset. Tavoitteena on myös saada lapsi kehittymään vuorovaikutustaidoissaan.

Kouluilla työskennellään järjestelmällisesti väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää vastaan, sitoutetaan siihen lasten ja nuorten huoltajat sekä tehdään yhteistyötä moniammatillisten sidosryhmien kanssa.

Yhteiset arvot ja pelisäännöt ovat lähtökohta ja edellytys väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaiselle työlle. Opetushenkilöstön rinnalla koulujen opiskelijahuoltohenkilöstö tekee suunnitelmallista ennalta ehkäisevää ja yhteisöllistä työtä ryhmä- ja yksilötasolla väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi.

Huoltajia tiedotetaan tavoista ennaltaehkäistä, puuttua ja toimia väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisesti. Huoltajat otetaan mukaan koulujen arkeen sekä väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätilanteiden selvittelyyn matalalla kynnyksellä. Yhteistyö kotien kanssa on aina merkityksellistä väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisessa työssä.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy on suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja jatkuvaa arjessa tapahtuvaa toimintaa. Toiminnan tukena on yhteinen arvopohja, yhteisesti sovitut toimintatavat sekä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen perustuva toimintakulttuuri, johon kaikki oppilaitoksen aikuiset, lapset, oppilaat ja vanhemmat sitoutuvat.

”Iisalmen kouluissa ei hyväksytä väkivaltaa, kiusaamista tai häirintää ja jokainen aikuinen puuttuu niihin.”

Koulujen tärkein yhteistyölinkki ovat huoltajat. Huoltajat otetaan mukaan aina kun käsitellään lasten ja nuorten väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään liittyviä tilanteita. Koulujen opetus-, ohjaus- ja opiskeluhuoltohenkilöstön lisäksi lasten ja nuorten parissa työskentelee tiiviisti myös Iisalmen kaupungin nuorisotyö. Myös nuorisopalveluiden työntekijät puuttuvat havaitsemiinsa kiusaamistilanteisiin ja tekevät yhteistyötä edellä mainittujen muiden kasvattajien kanssa.

Jokainen väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätapaus on erillistapaus; syyt, toiminta ja seuraukset vaihtelevat, joten toimenpiteet sovellettuna auttavat kulloisenkin tapauksen käsittelyssä.

Rikosoikeudellinen vastuu väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään liittyvissä tilanteissa

Kaikissa kiusaamismuodoissa voi toteutua helposti myös rikoksen tunnusmerkistö. Esimerkiksi nimittely, haukkuminen tai netissä tapahtuva solvaaminen voi olla kunnianloukkausta. Alastomuutta esittävän kuvan levittäminen on rikosnimikkeenä Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen. Seksistiset kommentit ja kirjoittelu tai kosketteleminen intiimialueille vastoin toisen tahtoa, ikä ym. huomioiden voivat täyttää seksuaalirikoksen tunnusmerkit. Töniminen, lyöminen, potkiminen ym. käsiksi käyminen voi toteuttaa pahoinpitelyn tunnusmerkin. Lieväkin pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, kun se kohdistuu alle 18-vuotiaaseen. Toisen henkeen tai terveyteen kohdistunut uhkaus voi toteuttaa laittoman uhkauksen tunnusmerkit.

Lastensuojeluilmoitus on varhaisen puuttumisen keino, ja kynnys sen tekemiseen tulee olla matala. Vakavista teoista konsultoidaan koulupoliisia ja rikoksen tunnusmerkistöt täyttävästä tapauksesta tehdään rikosilmoitus. Lastensuojelulain 25§ muistuttaa, että viranomaisten ja muiden lasten ja nuorten parissa työskentelevien tahojen velvollisuus on tehdä lastensuojeluilmoitus, kun huoli herää. Tämä koskee siis myös varhaiskasvatuksen, koulujen, oppilaitosten ja nuorisopalveluiden henkilökuntaa. Lisäksi samojen tahojen tulee ilmoittaa poliisille tietoonsa tulleet epäillyt pahoinpitelyt ja seksuaalirikokset (ks. liite Toimintamalli huolen herätessä lapsesta ja kaltoinkohtelutilanteissa).

Itä-Suomen poliisilaitoksen alueella toimii kuusi Ankkuritiimiä, joista yksi toimii Iisalmissa. Ankkuritoiminta on osa poliisilaitoksen ennalta estävää toimintaa. Tiimit työskentelevät poliisiasemilla. Ankkuritiimien painopisteinä on varhainen puuttuminen alle 18 -vuotiaiden rikolliseen toimintaan sekä päihteiden käyttöön. Lisäksi painopisteenä on iästä riippumaton lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy uhria taikka tekijää

auttamalla ja tarvittavan tuen piiriin ohjaamalla.

Ankkuri on matalan kynnyksen yhteistyökumppani kaikkien lasten ja nuorten parissa työskentelevien tahojen sekä lasten ja nuorten huoltajien kanssa. Ikävissäkin asioissa aikuisten ja vanhempien hyvä esimerkki, tuki ja halu selvittää asia auttavat lasta ymmärtämään ja lopettamaan ei-toivotut teot. Jos kiusaaminen, väkivalta tai häirintä tapahtuu digitaalisessa mediassa kouluajan ulkopuolella, asiasta ilmoitetaan Ankkuriin, jossa asian selvittelyä jatketaan.

Koulut tekevät tiivistä yhteistyötä hyvinvointipalvelujen, poliisin sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Kouluilla on selkeä toimintamalli haastaviin väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätilanteisiin.

Kouluilla tehdään ennaltaehkäisevää ja tilanteisiin puuttuvaa monialaista yhteistyötä yhteistyökumppaneiden kanssa.

4. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän seuranta ja arviointi

Kaikille osallisille varmistetaan ja järjestetään tuki.

Varmistetaan, ettei uhri jää yksin ja hän on turvassa koulupäivän aikana. Uhrille nimetään tarvittaessa turvallinen aikuinen.

Jos epäillään, että oppilaan koulumatka ei ole turvallinen väkivallan, kiusaamisen tai häirinnän johdosta, asiasta ilmoitetaan osapuolten huoltajille.

Henkilökuntaan kuuluva ottaa yhteistyökumppanin mukaan tilanteiden selvittämiseen.

Eri osapuolille; uhrille, tekijälle, perheille tai henkilökuntaan kuuluvalla tarjotaan mahdollisuutta psykososiaaliseen tukeen yhteistyössä opiskelijahuoltopalveluiden, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työterveyden kanssa.

Väkivalta, kiusaamis- ja häirintätapausten selvittäminen kirjataan oppilas- ja opiskelijatietojärjestelmään

Arviointi

Joka toinen vuosi toteutettava Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskysely, kolmen vuoden välein tapahtuvat opiskeluympäristön ja -yhteisön terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin tarkastukset (ml. psykososiaalisen turvallisuuden sisältäen seksuaalisen häirinnän) sekä opiskeluhuollon laatima kysely oppilaalle, huoltajalle ja opettajalle tuottavat arvokasta tietoa väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään liittyvästä tilanteesta, ilmiöiden esiintyvyydestä ja vakavuudesta.

Yksittäisten tapausten seuranta:

- Tapaamisten seuranta toteutetaan yksikön väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisen suunnitelman mukaisesti.
- Varmistetaan, että asioihin palataan. Asiaa ei jätetä kesken. Sovitaan tarkistuspalaveri.
- Tarvittaessa käytetään Lapset puheeksi -menetelmää.

Yhteisötasolla tapahtuva seuranta:

- Opiskeluhuoltoryhmä seuraa ja arvioi vuosittain väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisia toimia sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumista, osaamistarpeita sekä kehittämiskohteita

- Sivistys- ja hyvinvointitoimiala seuraa vuosittain väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisista toimia kouluilta saatujen tietojen perusteella.

Väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätapausten selvittäminen on tärkeä kirjata. Kirjaaminen tapahtuu oppilas- ja opiskelijatietojärjestelmään.

Yhteisöllinen opiskeluhuoltoryhmä vastaa säännöllisestä väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisen työn suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän seurantaan ja arviointiin liittyvinä tietoina voidaan hyödyntää myös muuta kansallista ja paikallista vertailutietoa, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen TEAviisarin vertailutietoa, WHO:n koululaistutkimusta, laajojen terveystarkastusten yhteenvetoja sekä koulujen toteuttamia omia hyvinvointiin ja kiusaamiseen liittyviä kyselyjä.

5. Suunnitelman päivitys, perehdytys ja tiedotus

Avoimuus, täydennyskoulutus sekä oppilaitosyhteisön tiedon lisääminen väkivallasta, kiusaamisesta ja häirinnästä ovat tehokasta ennaltaehkäisyä. Oppilaita, huoltajia sekä henkilökuntaa tiedotetaan lukuvuosittain väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisystä sekä niihin puuttumisesta. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä käydään läpi henkilökunnan kanssa lukuvuoden alussa.

Henkilökunnalle järjestetään täydennyskoulutusta osaamistarpeet tunnistaen ja osaamista vahvistaen.

Henkilökunnan osaamista ennaltaehkäistä, tunnistaa ja puuttua väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään päivitetään joka lukuvuoden alussa.

Uusi työntekijä perehdytetään yksikön väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaiseen toimintamalliin.

Sovittelumenetelmiä hyödynnetään ja kouluilla on siihen liittyvää osaamista (esim. Kiva-koulu, Verso)

Varmistetaan, että lapset ja huoltajat tuntevat toimintamallit ja heitä on osallistettu niiden laadintaan.

Koulujen johto vastaa yhdessä opiskelijahuoltoryhmän kanssa siitä, että kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastainen työ toteutuu. Turvallisen opiskeluympäristön toteutuminen on koulujen aikuisten vastuulla.

” Koulujen aikuiset vastaavat turvallisen oppimisympäristön toteutumisesta yhteistyössä lasten ja nuorten sekä vanhempien kanssa.”

6. Ohjaavat asiakirjat ja lähteet

Ohjaava lainsäädäntö:

Suomen perustuslaki (731/1999)

Varhaiskasvatuslaki (580/2015)

Perusopetuslaki (628/1998)

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

Rikoslaki (19.12.1889/39)

Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Terveydenhuoltoasetus (338/2011)

Ohjaavia asiakirjoja:

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18-19/1990)

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus (Sops 59-60/1991)

Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet (2011)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa, Oppaat ja käsikirjat 2020:3a (OPH)

Tasa-arvotyö on taitolaji, Oppaat ja käsikirjat 2015:5 (OPH)

Opas seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa, Oppaat ja käsikirjat 2020:4a (OPH)

Järjestyssääntöjen laatiminen, Ohje 1/012/2016 (OPH)

Tietokoneen, kännykän ja muiden mobiililaitteiden käyttöön liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista koulussa, Oppaat ja käsikirjat 2017:5a (OPH)

Elo, S. & Lamberg, K. 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2018:4a.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/190023_opas_seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaisemi_seksi_ja_siihen_puuttumiseksi_ko.pdf

Nummi, V. M. & Lillsunde P. (toim.) Väkivallaton lapsuus – Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. (s. 339-362). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2020. Nettikiusaaminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

Opetushallitus. 2020. Väkivaltainen ekstremismi. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vakivaltainen-ekstremismi>

30ffde838/1583398628/application/pdf/213605/DIDAR_kirja_pdf.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Seksuaaliväkivalta <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallanmuodot/seksuaalivakivalta>

Väestöliitto. 2019. Seksuaalinen ahdistelu. <https://vaestoliitonterapia.fi/2019/07/22/seksuaalinen-ahdistelu/>